

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on julkaisun final draft -versio. HUOM.! Versio voi poiketa alkuperäisestä julkaisusta sivunumeroinnin, typografian ja kuvituksen osalta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Konst, T.; Scheinin, M. & Kairisto-Mertanen, L. 2018. Korkeakoulutuksen uudistuva koulutusrooli. Ammattikasvatuksen aikakauskirja. Vsk. 20, nro 5, 57 - 65.

URL: <https://akakk.fi/wp-content/uploads/AIKAK-5.2018-DIGI.6.2.19.pdf>

Pysyvä linkki rinnakkaistallenteeseen: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201903193416>

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia. Kokoelman tai sen osien käyttö on sallittu sähköisessä muodossa tai tulosteena vain henkilökohtaiseen, ei-kaupalliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Muuhun käyttöön on hankittava tekijänoikeuden haltijan lupa.

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a final draft of the original publication. NB. The self-archived version may differ from the original in pagination, typographical details and illustrations.

To cite this, use the original publication:

Konst, T.; Scheinin, M. & Kairisto-Mertanen, L. 2018. Korkeakoulutuksen uudistuva koulutusrooli. Ammattikasvatuksen aikakauskirja. Vsk. 20, nro 5, 57 - 65.

URL: <https://akakk.fi/wp-content/uploads/AIKAK-5.2018-DIGI.6.2.19.pdf>

Permanent link to the self-archived copy: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201903193416>

All material supplied via TUAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Korkeakoulutuksen uudistuva koulutusrooli

Taru Konst

FT, KTL, yliopettaja

Turun ammattikorkeakoulu

taru.konst@turkuamk.fi

Minna Scheinin

FL, koulutuksen kehittämisen päällikkö

Turun ammattikorkeakoulu

minna.scheinin@turkuamk.fi

Liisa Kairisto-Mertanen

KTT, johtava yliopettaja

Turun ammattikorkeakoulu

liisa.kairisto-mertanen@turkuamk.fi

Tiivistelmä

Maailma ympärillämme muuttuu, mutta voimme vaikuttaa siihen, millaisen maailman haluamme. Tässä koulutuksella on merkittävä rooli. Tulevaisuuden työssä tärkeää on oppimaan oppiminen sekä joustavuus. Koulutuksen tulee valmentaa opiskelijoita maailmaan, jossa on sopeuduttava jatkuvasti uusiin työskentelytapoihin, teknologioihin ja liiketoimintamalleihin. Työelämässä menestyminen ei ole koulutuksen ainoa tavoite. Onnistunut koulutus tuottaa onnellisempia yksilöitä ja toimivampia yhteiskuntia, parantaa taloudellista ja kestävästä kehitystä sekä lisää hyvinvointia. Tämä on koulutukselle haaste ja mahdollisuus: voimme aktiivisesti vaikuttaa haluamaamme tulevaisuuteen. Tämän artikkelin tavoitteena on keskustella siitä, miten korkeakoulutuksessa voidaan vastata muuttuvan maailman haasteisiin. Viitekehystenä on innovaatiopedagogiikka; lähestymistapa oppimiseen, joka tuottaa työelämässä tarvittavaa ja sitä kehittävää osaamista. Innovaatiopedagogiikka pyrkii kestäväan osaamiseen, joka on helposti päivitettävissä ja yhdistettävissä uuteen osaamiseen. Kestävä osaaminen perustuu myös tavoiteltaviin arvoihin, ja koulutuksella onkin tärkeä rooli myös arvomaailman kehittämisessä. Tutkimusaineiston muodostaa Turun ammattikorkeakoulun strategiaan perustuva pedagoginen kehitystyö ja menetelmänä on ensisijaisesti osallistuva havainnointi. Artikkelin kuvaus kehitystyön tuloksista ja esittää paitsi arvojen, myös rakenteiden ja prosessien huomioimista tavoiteltavan osaamisen tuottamisessa.

Avainsanat: korkeakoulutus, muutos, arvot, innovaatiopedagogiikka

Johdanto

Maailma ympärillämme muuttuu vauhdilla, ja pyrimme monin tavoin ennakoimaan muutoksia ja vastaamaan niihin ajoissa. Ennakointi auttaa tulevaisuuden hahmottamisessa, mutta se ei kuitenkaan saa olla vain reaktiivista eli varautumista muutoksiin, vaan ennen kaikkea proaktiivista eli toiminnan suuntaamista haluttujen muutosten suuntaan. Maailma muuttuu meistä huolimatta, mutta voimme vaikuttaa siihen, millaisen maailman haluamme. Tässä koulutuksella on keskeinen rooli, sillä koulutuksella voidaan välittää tietoja, taitoja ja asenteita toimia aktiivisesti ja vastuullisesti muuttuvassa maailmassa.

OECD:n mukaan tärkeintä tulevaisuuden työssä on oppimaan oppiminen ja joustavuus. Koulutuksen tehtävänä on valmentaa opiskelijoita maailmaan, jossa on sopeuduttava jatkuvasti uusiin työskentelytapoihin, teknologioihin ja liiketoimintamalleihin. Työelämässä menestyminen ei kuitenkaan ole koulutuksen ainoa tavoite. Onnistunut koulutus voi tuottaa onnellisempia yksilöitä ja toimivampia yhteiskuntia, parantaa taloudellista ja kestävästä kehitystä ja tasa-arvoa sekä lisätä hyvinvointia. Tämä on koulutukselle sekä haaste että mahdollisuus: voimme reagoida, sopeutua ja aktiivisesti vaikuttaa toivottuun tulevaisuuteen. (OECD Forum, 2018.)

Tämän artikkelin tavoitteena on keskustella siitä, miten korkeakoulutuksessa voidaan vastata kuvattuihin muutoshaasteisiin. Viitekehyksenä on innovaatiopedagogiikka, lähestymistapa oppimiseen, joka tuottaa työelämässä tarvittavaa ja sitä kehittävää osaamista.

Innovaatiopedagogiikalla kehitettävä osaaminen pyrkii kestävään osaamiseen, toisin sanoen osaamiseen, joka on helposti päivitettävissä ja yhdistettävissä uuteen osaamiseen. Kestävä osaaminen perustuu myös tavoiteltaviin arvoihin, ja koulutuksella onkin tärkeä rooli myös arvomaailman kehittämisessä. Innovaatiopedagogiikka edustaa Turun ammattikorkeakoulun strategiaan perustuvaa pedagogista kehitystyötä, jota artikkelissa kuvataan käytännön esimerkkinä siitä, miten korkeakoulu voi pyrkiä vastaamaan korkeakoulutuksen haasteisiin ja kehittämisvaateisiin. Artikkelit tuo esiin kehitystyön tuloksia, pohtii sen tulevaisuuden haasteita ja esittää myös rakenteiden ja prosessien huomioimista tavoiteltavan osaamisen tuottamisessa. Artikkelissa peilataan korkeakoulutuksen tulevaisuutta myös suomalaiseen koulutuspolitiikkaan ja globaaleihin haasteisiin sekä keskustellaan arvovalintojen merkittävydestä tulevaisuuden tekemisessä.

Tarkastelun viitekehys ja metodologia

Eurooppalainen koulutuspolitiikka peräänkuuluttaa nopeaa ja radikaalia muutosta korkeakoulutukseen, joka ei nykyisellään reagoi riittävästi maailman jatkuvaan muuttumiseen. Ongelmat, joihin koulutuksella pyritään vastaamaan, ovat myös aiempaa haastavampia, esimerkkinä vaikkapa ilmastonmuutos, väestön ikääntyminen tai kestävä ruoantuotanto. (HEInnovate Conference, 2018; OECD Forum, 2018.) Muutoksia edellytetään mm. korkeakoulujen tiedontuotantoon, jota ei tulisi arvioida vain tutkimusjulkaisujen määrän ja vertaisarviointien perusteella, vaan olennaisempaa on korkeakoulun kyky toimia yllälasesti, rakentaa laajoja kumppanuuksia sekä tuottaa ja viestiä tietoa laajalle yleisölle, ei vain korkeakouluyhteisöille. Myös koulutuksen toteuttamistapojen täytyy muuttua. Tieto ei ole enää vain opettajan hallussa, vaan opettajan tehtävänä on ohjata opiskelijoita tiedon lähteille ja kannustaa heitä keksimään uusia ratkaisuja. Korkeakoulun ei tarvitse järjestää kaikkea opetusta itse, vaan parhaat luennoitsijat voivat olla tarjolla verkossa jokaisen ulottuvilla.

Oppimisen ympäristöjen tulee olla avoimia. Niissä opiskelijat ja opettajat toimivat yhdessä, mikä edellyttää monialaisuutta ja joustavia koulutuspolkuja. Korkeakoulujen on aika määritellä roolinsa uudestaan ympäristössä, jossa tieto ja älykkyys ovat kaikkialla läsnä (Mulgan, 2018). Lisäksi korkeakoulutuksen tulee kehittää yrittäjämäistä ajattelutapaa, välittää kestäviä arvoja ja asenteita, olla luonteeltaan kansainvälistä sekä perustua jatkuvaan yhteistyöhön ja dialogiin ympäröivän elinkeinoelämän ja yhteiskunnan kanssa.

Näistä lähtökohdista on kehitetty uudenlaista lähestymistapaa oppimiseen: innovaatiopedagogiikkaa, jonka tavoitteena on varmistaa, että opiskelijoilla on osaamista, jolla sekä he itse että heidän edustamansa työelämäorganisaatio menestyvät. Tähän opiskelijat tarvitsevat sekä vahvaa ammattialakohtaista osaamista että kaikilla aloilla edellytettäviä innovaatiokompetensseja, kuten aloitteellisuus, luovuus, kriittinen ajattelu, yhteistyötaidot ja verkostoituminen. Osaaminen kehittyy alussa kuvattuja tavoitteita kohti, kun toimitaan jatkuvassa yhteistyössä elinkeinoelämän organisaatioiden kanssa, aidoissa projekteissa, aitoja ongelmia ratkoen, avoimissa ympäristöissä, monialaisesti.

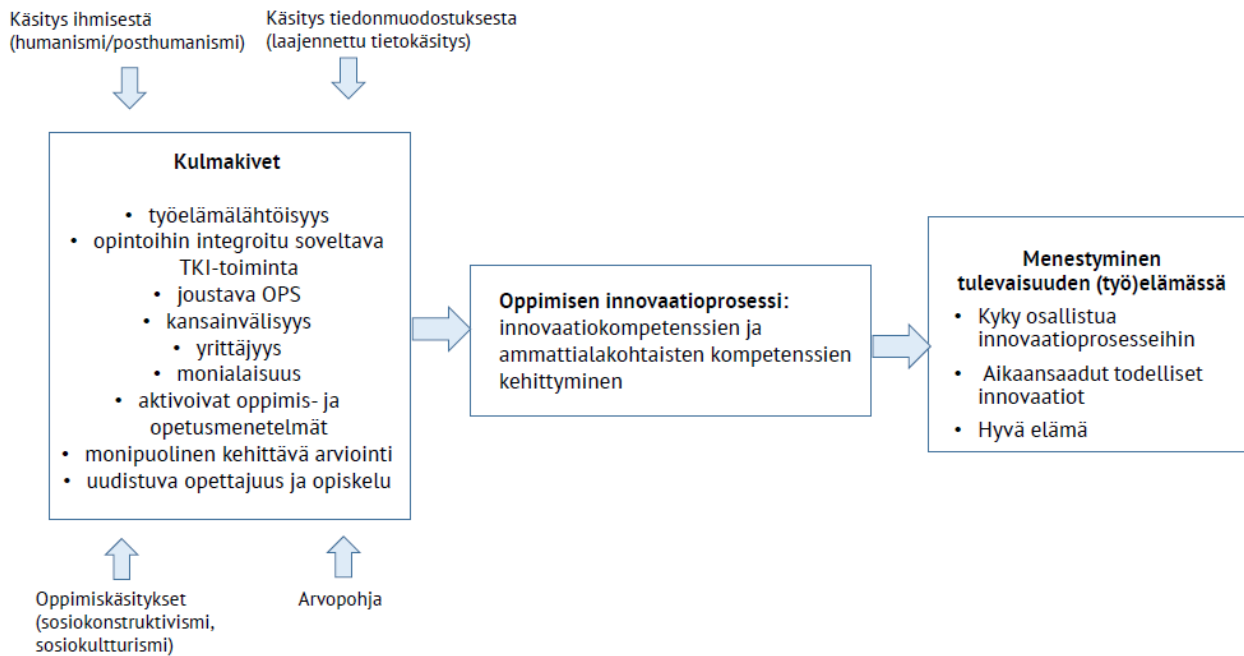
Innovaatiopedagogiikka lähtee siitä, että yhteistyö työelämätahojen kanssa mahdollistaa koulutuksen tärkeän tehtävän – sen, että opiskelijoiden on pystyttävä käyttämään opittavia tietoja ja taitoja myös erilaisessa ympäristössä kuin vain siinä, jossa ne on opittu. Aiemmin opittua pitää pystyä hyödyntämään ja soveltamaan samankaltaisissa, mutta myös uudennlaisissa ja yllättävissäkin tilanteissa. Oppijan omaksumat tiedot transferoituvat sitä tehokkaammin, mitä samankaltaisempia oppimistilanteet ovat todellisessa työelämässä eteen tulevien tilanteiden kanssa.

Innovaatiopedagogiikalla edistetään koulutuksen, TKI-toiminnan ja työelämän yhteistoimintaa ja yhdistetään pedagogista osaamista ja innovaatioprosesseihin liittyvää tietämystä. Tavoitteena on tukea opiskelijaa kehittämään osaamistaan ja ajatteluaan läpi opiskeluaajan siten, että hän on työelämään siirtyessään kykenevä kohtaamaan sen kehittämishaasteita ja osallistumaan innovaatiotoimintaan kestävästä hyvinvointia lisäävin tavoin.

Innovaatiot voidaan mieltää ja määritellä monella eri tavalla. Innovaatiopedagogiikassa innovaatio ymmärretään sellaiseksi jatkuvan parantamisen periaatteelle nojaavaksi osaamisen kehittämiseksi, joka johtaa työelämässä hyödynnettävään kestäväan ideaan, osaamiseen tai muuhun käytäntöön. Innovaatio ei tämän näkemyksen mukaan ole ainoastaan tuote tai palvelu, vaan se voi olla myös uusi ajattelutapa, joka nojaa kestäväan kehityksen periaatteeseen. (Konst & Kairisto-Mertanen, 2018.)

Innovaatiopedagogiikan perustan muodostaa Turun ammattikorkeakoulun strategiaan perustuva pedagoginen kehitystyö viimeisen 10 vuoden ajalta, ja menetelmänä tässä artikkelissa on ensisijaisesti osallistuva havainnointi kirjoittajien toimiessa innovaatiopedagogiikan tutkijoina, kehittäjinä ja soveltajina koko kehitystyön ajan. Innovaatiopedagogiikka eroaa vain oppimis- ja opetusmenetelmiin keskittyvistä pedagogisista malleista sikäli, että se on strateginen lähestymistapa oppimiseen, jota toteutetaan paitsi oppimisessa ja opetuksessa, myös näitä tukevissa koulutusorganisaation rakenteissa ja prosesseissa. Innovaatiopedagogiikan keskeisimmät taustakäsitykset ja -teoriat oppimisen ja tieto- ja ihmiskäsityksen osalta perustuvat sosiokonstruktivismiin ja sosiokulttuuriseen lähestymistapaan, laajennettuun tietokäsitykseen hyväksyen myös hiljaisen tiedon ja intuition tiedonmuodostuksen tapoina sekä perinteisen koulutuksen valtavirtaa ohjaavan humanismin väistyessä yhä enemmän posthumanistiseen lähestymistapaan (Kuvio 1). Posthumanismi rakentuu humanismille, mutta sen mukaan ihminen on

laji muiden lajien joukossa, luonto tulee huomioida kaikissa toimissa, eikä ihmisellä ei ole oikeutta tuhota luontoa tai asettaa itseään muita lajeja ylempään asemaan.



Kuvio 1. Innovaatiopedagogiikan taustat, keinot (kulmakivet), toiminta ja tavoitteet

Kuvaamme seuraavaksi korkeakoulutuksen koulutusroolin muuttumista niin Suomessa yleisesti kuin empiirisessä aineistossamme ja peilaamme muutoksia suhteessa koulutuspolitiikkaan ja tavoiteltaviin arvoihin.

Korkeakoulutuksen tuottaman osaamisen kehittäminen nyt ja tulevaisuudessa

Valtioneuvoston selonteot tulevaisuudesta (Valtioneuvoston kanslia, 2017, 2018) korostavat työmarkkinoiden muutosta: nopeasti muuttuva työ vaatii panostusta kykyyn oppia ja mukautua. Tarkasti määritellyt asia- ja alaosaamiset puuttuvat selonteosta lähes täysin tietotekniikkaa lukuun ottamatta. Jatkuvan kehittymisen taito, muutoskykyisyys, oppimaan oppiminen ja muut uudet kyvykkyydet, kuten kriittinen ajattelu, ovat selonteon mukaan tae yksilön hyvinvoinnille sekä koko yhteiskunnan muuntautumiskyvylle. Lisäksi osaamistarpeissa korostuvat empatia, kyky ymmärtää, löytää merkityksiä ja tehdä yhteistyötä. (Valtioneuvoston kanslia, 2017, 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Myös eurooppalainen korkeakoulupolitiikka pyrkii samansuuntaisiin

tavoitteisiin. Jatkuvan kehittymisen taito ja tahtotila, ns. growth mindset, korostuu oppimaan oppimisen rinnalla. Metakognitiota eli 'tietoa tietämyksestä' painotetaan: oppijan kyky tunnistaa ja arvioida omaa osaamistaan ja sen kehittämistarpeita on tärkeä taito muuttuvassa maailmassa. (European Commission, 2014; Fadel, Bialik, & Trilling, 2015.)

Vastaaviin tavoitteisiin pyrkii myös innovaatiopedagogiikka, jossa kehittävällä arvioinnilla on tärkeä rooli. Opintojen tavoitteena olevat innovaatiokompetenssit edellyttävät monipuolista ja kehittävää arviointia koko opiskeluajan, jolloin myös metakognitioon vaadittavat itsearviointitaidot kehittyvät. Perinteisesti hankalasti arvioitaviin kyvykkyyksiin on yhdessä työelämän organisaatioiden kanssa kehitetty myös työkalu, innovaatiokompetenssien arviointibarometri, joka kehittää oppijan kykyä tunnistaa ja arvioida mm. omaa kykyään tehdä yhteistyötä, ratkoa ongelmia tai nähdä syy-seuraussuhteita (Fincoda, 2018).

Osaamisen kehittämisen suuntaa ohjaavat lukuisat tutkimukset, raportit ja koulutuspoliittiset linjaukset tulevaisuuden suunnasta ja tarpeista. Jatkuvan kehittymisen ja elinikäisen oppimisen vaateet ovat nostaneet esiin korkeakoulutuksen aiempaa laajemman roolin muutoksessa ja erityisesti painotetaan tarvetta siirtyä pois tutkintokeskeisyydestä. Muuttuva maailma ja työ edellyttävät jatkuvasti uusia tietoja ja taitoja, joita korkeakoulujen tulisi joustavasti ja helposti pystyä tarjoamaan. Toisin sanoen niin tutkintoja kuin osaamista yleisemminkin tulisi pystyä helposti päivittämään. Moderni työelämä tulee ennusteiden mukaan edellyttämään ihmisten joustavaa siirtymistä työtehtävästä toiseen, jolloin työuralla etenemisessä osaaminen ratkaisee ja tutkinnon merkitys vähenee.

Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi, että tulevaisuudessa Suomen työelämässä olevasta työvoimasta jopa miljoona ihmistä on syytä täydennys- tai uudelleen kouluttaa, jolloin koulutusjärjestelmän on tarjottava työikäiselle aikuisväestölle elinikäistä oppimista modulaarisesti nykyistä joustavammin, laadukkaammin ja tehokkaammin (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018). Itse tutkintoihin peräänkuulutetaan mahdollisuutta tunnustaa ja tunnistaa aiemmin opittuja tietoja ja taitoja aiempaa paremmin, mikä voi nopeuttaa tutkinnon suorittamista (Valtioneuvoston kanslia, 2018).

Kiinnostavia pohdintoja on käyty myös tutkintojen elinkaaresta: tulisiko tutkinnoissa olla eräänlainen 'parasta ennen'-päiväys, joka edellyttäisi osaamisen uudistamista säännöllisin väliajoin? Tutkinto ei olisikaan voimassa ikuisesti, vaan sen validointiin kannustettaisiin työuralla aika ajoin. Varmaa on, että vaikka tutkinto ei vanhenesikaan, tulee sen täydentämiseen ja ajankohtaistamiseen yhä enemmän tarpeita työelämän muuttuessa yhä nopeammin. Todennäköisesti myös ohjauskeinot, esimerkiksi rahoitusmallit, tulevat muuttumaan ja kannustamaan korkeakouluja kehittämään joustavaa ja kestävää osaamista tuottavaa koulutusta. Esimerkiksi jo työelämässä olevilta valmistuneilta opiskelijoilta kerättävä palaute koulutuksen työelämävastaavuudesta saattaisi muodostaa yhden rahoitusmittarin.

Korkeakoulutuksella on kuitenkin muitakin tehtäviä kuin seurata työelämän ja elinkeinoelämän osaamisvaateita. Koulutuksella on suuri merkitys yhteiskuntien uudistamisprosesseissa eli siinä, mihin suuntaan tulevaisuutta halutaan rakentaa. Hyvää työelämää ei ole ilman hyvää elämää, mutta talousajattelun korostuttua koulutusjärjestelmässä on vaarana, että hyvä elämä, kestävä hyvinvointi ja sivistys jäävät tehokkuus- ja tuottavuusajattelun jalkoihin. Valtioneuvoston selonteot sekä opetus- ja kulttuuriministeriö muistuttavat kuitenkin hyvinvoinnin merkityksestä. Valtioneuvoston selonteon mukaan tulevaisuuden kriittinen osaaminen linkittyy tiukasti myös työntekijän ja työyhteisön hyvinvointiin. Parhaat innovaatiot syntyvät mahdollisuudesta tehdä kutsumuksellista, vaikuttavaa ja innostavaa työtä. (Valtioneuvoston kanslia, 2017, s. 29.) Myös opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan ”hyvinvoivista ja luovista yksilöistä rakentuu hyvinvoiva ja luova yhteiskunta” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018, s. 12). Käytännön toimet eivät ole kuitenkaan huomioineet riittävästi näitä näkökohtia, vaan nykyistä koulutuspolitiikkaa leimaavat korkeakoulutuksen osalta rahoitusleikkaukset ja elinkeinoelämän vaateet (Tervasmäki & Tomperi, 2018).

Globalisaatio ja talousjärjestelmä vaikuttavat luonnollisesti aina koulutuspolitiikkaan ja myös korkeakoulutuksen rooliin, mutta yritysten kilpailukyky tai kansantalouden tila eivät voi olla ainoat koulutusratkaisuja ohjaavat tekijät. Korkeakoulutuksen tulevaisuusnäkökulman tulee laajentua merkittävästi lähivuosien työvoimatarpeista ratkomaan niin globaalia kuin kansallista yhteiskuntamurrosta liittyen mm. ilmastonmuutokseen, väestönkasvuun, tasa-arvoon, ympäristökysymyksiin ja kestävään ruoantuotantoon. Tervasmäki ja Tomperi (2018) toteavat kuitenkin suomalaisen koulutuspolitiikan arvovalintoja kuvatessaan, että ”tällaista eettistä

kauaskatseisuutta ja ekologisten reunaehtojen ensisijaisuutta ei ole koulutuspolitiikassa nykyisin havaittavissa”. Osaaminen on erinomainen tavoite, mutta ei ainoana päämääränä, vaan sen ohella korkeakoulutuksen tulee pyrkiä tukemaan opiskelijoiden kasvua autonomiseksi, eettisesti vastuulliseksi sekä omaa toimintaansa kriittisesti analysoiviksi ja uudistaviksi kansalaisiksi.

Myös innovaatiopedagogiikka käsittelee vastaavia arvovalintoja osaamisen kehittämisessä. Innovaatiopedagogiikan tavoitteena on alun perin vahvasti työelämälähtöinen näkemys: valmistuvan opiskelijan vahvaan alakohtaiseen osaamiseen liittyvät myös geneeriset innovaatiokompetenssit, jotka mahdollistavat hänen menestymisensä ja oppimisensa myös muuttuvissa työtehtävissä ja -ympäristöissä siten, että hänen osaamisensa tukee ja mahdollistaa myös organisaation menestymistä. Menestys ei tarkoita kuitenkaan ainoastaan taloudellista menestymistä, vaan tavoitteena on myös hyvä elämä. Innovaatiopedagogiikan päämääränä on auttaa opiskelijoita kehittymään paitsi osaaviksi, myös hyvinvoiviksi yksilöiksi, jotka osaltaan aikaansaavat toimivampia ja kestävämpiä yhteiskuntia, edistävät taloudellista ja kestävää kehitystä ja tasa-arvoa sekä lisäävät luonnon, ihmisten ja eläinten hyvinvointia. Muun muassa ekologisen kriisin ja ympäristön haasteiden takia on tarkasteltava myös korkeakoulutuksen arvopohjaa, joka perinteisesti nojautuu humanismiin ja ihmiskeskeiseen lähestymistapaan. Laajemman, posthumanistisen näkökulman tuominen osaksi korkeakoulutuksen arvopohjaa ja sen näkyminen myös koulutuksen sisällöissä ja osana osaamista on välttämätön askel kestävämpään tulevaisuuteen. Nykyisellään tieto ja ymmärrys siitä, että olemme osa luontoa ja siitä riippuvaisia sekä se, miten toimintamme luonnon monimuotoisuuteen vaikuttaa, puuttuu niin koulutusten sisällöistä kuin osaamistavoitteista useimmilla koulutusaloilla.

Elinikäinen oppiminen on tullut jäädäkseen, ja osaamisen kehittäminen tarkoittaa kykyä oppia uutta ja uudistua, mutta tämä edellyttää huolehtimista hyvän elämän edellytyksistä. Pärjätäkseen muuttuvassa maailmassa on oltava henkisesti joustava, ja tunne-elämän on oltava tasapainossa, toteaa Harari (2018) teoksessaan 21 oppituntia maailman tilasta. Koulutuksen tavoitteille tämä tarkoittaa isoja haasteita: miten valmistaa opiskelijoita tottumaan tuntemattomaan ja säilyttämään henkinen tasapaino sekä uudistuva ja eettisesti kestävä toimintakyky muutosten keskellä?

Osaamisen kehittämisen keinoista korkeakoulutuksessa

Opiskelijat ja opettajat ovat keskiössä koulutuspolitiikan ohjatessa korkeakoulutuksen kehityksen suuntaa. Opiskelijoilta edellytetään aiempaa enemmän vastuunottoa omista opinnoistaan, itsenäistä työskentelyä, tavoitteellisuutta, sinnikkyyttä ja kykyä tehdä yhteistyötä, ja opettajien odotetaan ohjaavan opiskelijoiden kehittymistä näissä taidoissa alakohtaisten tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi. Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuuksiin on perinteisesti kuulunut vahva professionalismi ja autonomia opettajan työssä sekä laadukas opettajankoulutus. Työelämän muuttuessa ja oppimisen haasteiden kasvaessa opettajat ovat keskeisessä roolissa. Heidän ammattitaitoaan on arvostettava, heitä on kuunneltava koulutuspolitiikan muutoksissa ja heillä itsellään on oltava riittävästi aikaa ja valtaa kehittää omaa työtään. Toisaalta, koska opettajat ovat 'aikansa tuote', tarvitaan muutosten aikaansaamiseksi sekä nykyisen opettajakunnan täydennyskoulutusta että uudistuksia opettajankoulutukseen tulevien opettajien perehdyttämiseksi oppimisen uudensuuntaisiin haasteisiin. Koulutusuudistuksissa ei tule kuunnella yksinomaan elinkeinoelämän odotuksia ja osaamisvaateita, vaan osallistaa opettajat muutosten läpivientiin, sillä muutoin oppimismenetelmien tai -tavoitteiden uudistuksella ei ole realistisia onnistumisen mahdollisuuksia. Opettajien osallistaminen ja kouluttaminen uusiin toimintatapoihin, kuten yhteisöllisiin menetelmiin ja vuorovaikutukseen opiskelijoiden kanssa, lisää myös opettajien hyvinvointia (Postareff, 2018).

Osaamisen kehittämisen keinoissa tärkeällä sijalla ovat korkeakoulun rakenteet ja prosessit. Niiden tulisi paitsi mahdollistaa muutoksia, myös tukea ja kannustaa toimimaan haluttuun suuntaan. Kyky toimia yhdessä erilaisten ihmisten kanssa aidoissa ongelmanratkaisutilanteissa vaatii uusia oppimisen menetelmiä ja uudenlaisia oppimisympäristöjä luokkahuoneiden sijasta, ja opetussuunnitelmien, organisaatorakenteiden ja opettajien työtapojen on oltava joustavia ja mahdollistettava näitä uusia tapoja toimia. Tämä edellyttää myös tiivistä työelämäyhteistyötä opintojen aikana. Metakognition edellyttämät itsearviointitaidot kehittyvät vain perinteisiä arviointikäytänteitä muuttamalla: esimerkiksi lyhytmuistia mittavaa kirjatentti ei merkittävämmiin opiskelijan itsereflektiotaitoja kehitä. Opiskelijoiden ohjauksen käytännöt, digitaalisten työkalujen ja -ympäristöjen haltuunotto sekä kiinteä työelämäyhteistyö ovat kaikki esimerkkejä muutoksista, jotka korkeakoulun rakenteissa ja prosesseissa, mm. opetussuunnitelmissa, tulee huomioida.

Korkeakouluorganisaatiot ovat tottuneet toimimaan tietyillä tavoilla, mutta muuttuvan maailman monimuotoisuus ja nopeus haastavat muuttamaan näitä toimintatapoja, samoin kuin työn

muuttuminen haastaa yksilöitä täydentämään osaamistaan ja oppimaan uutta. Aiemmat onnistuneet ratkaisut houkuttelevat toistamaan samankaltaisia ratkaisuja muuttuneessa toimintaympäristössä, mutta kuten Einsteinin kuuluisa sitaatti kuuluu, ”emme voi ratkaista ongelmia ajattelemalla samalla tavalla kuin silloin, kun loimme ne”, vaan tarvitaan uutta ajattelua. Haasteellisin oppimisen taso niin yksilöillä kuin organisaatioilla on ajatella ja muotoilla uudelleen oman ajattelunsa malleja; omata kykyä tunnistaa ja haastaa omia perusolettamuksia.

On tavallista, että korkeakouluorganisaatioissa järjestetään monenlaisia sisäisiä koulutuksia, tehdään organisaatiomuutoksia ja luodaan uusia tietojärjestelmiä. Kaikilla on yhteinen tavoite saada organisaatio toimimaan paremmin ja vastaamaan uusiin haasteisiin. Lukuisat toimenpiteet antavat mielikuvan, että organisaatio kehittyy ja uudistuu, mutta todellinen muutos vaatii muutosta syvemmällä eli pohdintaa toiminnan perusolettamuksista ja arvoista. Arvot eivät voi tulla ylhäältä annettuina, esimerkiksi johdon taholta, vaan keskeistä on ajatusten, näkemysten ja argumenttien mahdollisuus virrata vapaasti ja luoda sitä tahto- ja tavoitetilaa, johon halutaan sitoutua. Näin voidaan luoda arvoja vastaava organisaatio ja kehittää sellaista tietoyhteiskuntaa, jossa jokainen voi kasvaa potentiaaliinsa, kuulua yhteisöön ja toteuttaa mielekkäällä tavalla omaa lahjakkuuttaan. (Heinonen & Hyytiälä, 2018.) Niin yksilön osaamisen kuin korkeakouluorganisaation kollektiivisen osaamisen kehittämisessä keskeiseksi nousevat näin vuorovaikutuksen keinot ja foorumit, yhteisölliset toimintatavat sekä tiedon ja osaamisen jakamisen kulttuuri. Tarvitaan aikaa ja tiloja kohtaamisille ja keskustelulle ja yhdessä tekemisen toimintatapojen mahdollistamista. Yhteiset arvot ja jaetut käsitykset siitä, mihin pyrimme ja miksi, auttavat luomaan myös turvallisen epävarmuuden ilmapiiriä: uusia ratkaisuja uskalletaan kokeilla, virheitä tehdä ja oppia niistä.

Johtopäätöksiä

Keskustelu suomalaisen korkeakoulutuksen arvopohjasta on ollut viime aikoina vähäistä huomion kiinnittyessä lähinnä rahoituskysymyksiin ja koulutusleikkauksiin. Pohdintaa ihmisten hyvinvoinnista, paremmasta työstä tai sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä kehityksestä ei merkittävämminkin ole ollut näkyvissä. Tulevaisuuden osaamisvaateista ja elinikäisestä oppimisesta käytävässä keskustelussa korkeakoulutuksen yhteydessä eivät ole useinkaan näyttäytyneet sellaiset teemat kuin yhteiskuntarauha, turvallisuus, ilmastonmuutos, tasa-arvo ja sivistys. Koulutuksen täytyy kuitenkin tarjota osaamista, jolla voidaan ratkaista näitäkin kysymyksiä. Myös globalisaatio jatkuu, ja sen aiheuttamat haasteet, kuten ilmastonmuutos, eivät ole yksittäisen toimijan, valtion tai

hallituksen ratkaistavissa. Tarvitaan laajaa sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin sekä monenkeskistä yhteistyötä ja päätöksentekoa.

Koulutuksella on keskeinen rooli turvata tiedot ja taidot toimia kuvatussa ympäristössä. Lisäämällä yhteistä korkeakoulutuksen arvokeskustelua, huomioimalla posthumanismi koulutuspolitiikan taustalla, kehittämällä korkeakoulun työskentelyilmapiiriä, osallistamalla opettajat kehitystyöhön ja uudistamalla opetussuunnitelmatyötä on mahdollista saada käyttöön merkittäviä työkaluja ja konkreettisia uusia toimintatapoja kehittää koulutusta ja osaamista kohti kestävää tulevaisuutta.

Lähteet

European Commission (2014). *New modes of learning and teaching in higher education*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fadel, C., Bialik, M., & Trilling, B. (Eds.) (2015). *Four-Dimensional Education. The Competences Learners need to Succeed*. Boston: The Center for Curriculum Redesign.

Fincoda. (2018). *The FINCODA Project*. Luettu osoitteesta <http://www.fincoda.eu/>

Harari, Y. N. (2018). *21 oppituntia maailman tilasta*. Liettua: Bazar-kustannus.

HEInnovate Conference (2018, February). *Make Innovation Work in Higher Education*. An initiative of the European Commission's DG Education and Culture in partnership with the OECD Local Economic and Employment Development Programme (LEED). Brussels, Belgium.

Heinonen, O-P., & Hyytiälä, H. (2018). Älä vertaa dataa öljyyn: Vanha ajattelu ei ratkaise uusia ongelmia työelämässä ja päätöksenteossa. *Suomen kuvalehti*, 12.8.2018. Luettu osoitteesta <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/vanha-ajattelu-ei-ratkaise-uusia-ongelmia/>

Konst T., & Kairisto-Mertanen, L. (2018). *Innovation pedagogy. Preparing Higher Education Institutions for Future Challenges*. Turun ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Mulgan, G. (2018). *Big Mind. How Collective Intelligence Can Change Our World*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

OECD Forum. (2018). *OECD Forum, Paris, 29-30 May 2018*. Luettu osoitteesta <http://www.oecd.org/forum/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). *Maailman osaavimmaksi kansaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus*. Valtioneuvoston julkaisusarja 21/2018. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160903/21_TUKA_OKM_WEB.pdf?sequence=8&isAllowed=y

Postareff, L. (2018, elokuu). *University teachers' emotions, wellbeing and pedagogical competence*. Keynote-luento PedaForum-konferenssissa, Turku.

Tervasmäki T., & Tomperi, T. (2018). Koulutuspolitiikan arvovalinnat ja suunta satavuotiaassa Suomessa. *Niin & näin*, 25(2),164–200. Luettu osoitteesta <https://www.netn.fi/artikkeli/koulutuspolitiikan-arvovalinnat-ja-suunta-satavuotiaassa-suomessa>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2018). *Tekoälyajan työ. Neljä näkökulmaa talouteen, työllisyyteen, osaamiseen ja etiikkaan*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 19/2018. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Valtioneuvoston kanslia. (2017). *Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa. Jaettu ymmärrys työn murroksesta*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13a/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia. (2018). *Tulevaisuusselonteon taustaselvitys. Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen – tahtotiloja työn tulevaisuudesta*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2018. Luettu osoitteesta <https://tietokayttoon.fi/documents/10616/6354562/34-2018-Tulevaisuusselonteon+taustaselvitys+Pitka%CC%88n+aikava%CC%88lin+politiikalla+la%CC%88pi+murrokse+n+taitettu+270318.pdf/90b0f98a-61cb-45ea-b936-34369037a17b?version=1.0>